

BORSODI L. LÁSZLÓ

Egy életmű pályára állítása

KOVÁCS LAJOS SZELLEMI HAGYATÉKÁRÓL

Miután 2017 februárjában elvégeztem *Maszk és szerepjáték. Baka István költészetei* című, a Kalligramnál kiadás előtt álló monográfiám kéziratán az utolsó simításokat, az anyag végén megpillantottam a könyv megjelenését támogatók névsorát, amelyből sok név ismeretlen volt számomra, többek között a Kovács Lajosé is, ezért levélben Baka Tündéhez fordultam segítségért, hogy kapcsolatba léphessek vele, és mások mellett neki is megköszönhessem nemes gesztusát. Tünde megadta az elérhetőségét, és küldött egy linket róla, amely mellé röviden ezt írta: „Kovács Lajos tanárember, iskolaigazgató volt, [Baka] István és [Bombitz] Attila közös barátja. Még a klasszikus Kincskereső idején hozott létre klubot Dorogon, és a Kincskereső-táborok vezetője volt. Gyermekregényei jelentek meg.”

Kovács Lajosnak címzett köszönőlevelemre 2017. március 18-án érkezett is a szívélyes válasz:

Kedves László!

Mindig öröm és megtiszteltetés, ha fontos ügyekben részt vehetünk egy összefogásban. A magam szerény lehetőségeivel erre tettem kísérletet. Bombitz Attila barátom volt a biztosíték arra, hogy helyes a döntésünk. Érdeklődéssel várom a kötetet, nekem Baka Pista költészete a századvég egyik fontos élménye volt, barátsága pedig azóta is pótolhatatlan emlék. Ha egészségem megengedi, én is várom a személyes találkozás lehetőségét.

Üdvözlettel:

Kovács Lajos

Végül a 2017-ben megjelent Baka-monográfiám egy példánya tudtommal eljutott hozzá, személyes találkozásunkra azonban, fájdalomra, nem kerülhetett sor, hiszen az 1949. november 3-án Piliscsabán született – azóta megtanultam – író, költő, kritikus, szerkesztő, tanár és helytörténész levélváltásunk után fél évvel, 2017. október 9-én Dorogon elhunyt.

Leveléből már akkor kitűnt, amikor oly keveset tudtam róla, hogy az általa értékesnek és értelmesnek ítélt közösségi ügyekért lelkesedő, tettekre szoruló, buzgón cselekvő emberről van szó, aki nem siránkozik, nem mástól várja a biztatást, hanem maga „szerény lehetőségeivel” alázatosan cselekszik. Nem az egyént és az egyéni érdeket helyezi előtérbe, hanem azt nézi, hogyan érvényesülhet a közös nevező egy szakmai feladat megvalósítása érdekében. Tette mindezt a nagy- és nemeslelkű gesztussal, ami az irodalmi életben egyáltalán nem megszokott: úgy állt egy ügy mellé, hogy egyrészt rábízta magát a szaktársra, megbízott az ő ízlésében és tudásában, másrészt – s itt megint ezt a szót ildomos használni – alázatosan (a közvélemény akkor ugyan még nem tudta, de ő magáról igen, hogy milyen életműnek van a birtokában) az általa nagyobbra tartott, de kellőképpen el nem ismert életműre és szerzőjére mutatott: Baka Istvánra és költészetére. S ez a rámutatás számomra egyrészt visszamenőleg még értékesebbé tette azt a munkát, amit addig a szekszárdi–szegei költő poétikájára fordí-

tottam, másrészt kiderült: Baka István költői univerzumában *találkoztam* egy olyan lelki rokonommal, akivel közös a század-, ezredvégélményem.

Kovács Lajos 2017 októberében bekövetkezett halála azonban – a fizikai-szellemi-lelki ember elvesztése okozta fájdalom túl – több értelemben is fordulatot jelent nemcsak az én hozzá és munkásságához való személyes viszony(ulás)omban, hanem általában is a Kovács Lajos-kép alakulásában. Minden életműnek megvan a maga sorsa, mondják, s ez a sors, alakulástörténet már független a tapasztalati értelemben vett szerzőtől. Igaz ez akkor is, ha még él a szerző, akkor is, ha már eltávozott az élők sorából (utóbbi esetben talán *zökkenőmentesebb*, mindenképpen magától értetődőbb ez a függetlenedési folyamat). Olvasói tapasztalataim azt mondatják, hogy Kovács Lajos életműve (átmenetileg?) két részre tagolódik: van egy ismert része, amelyről már a szerző életében tudott a nagyvilág, és egy ismeretlen, ami közvetlenül halála után vált és válik folyamatosan ismertté.

Az ismert része nagyon színes és összetett képet mutat: írt kisgyerekeknek szóló könyveket, a Szegeden megjelenő Kincskereső című országos gyermeklap szerkesztőjeként és szerzőjeként számos kamasztörténetet publikált, írt gyerekverset és a gyermekirodalom elemzését elvégző tanulmányokat, kritikákat, verseket és elbeszéléseket is közölt. Esszéi, kritikái, riportjai, helytörténeti munkái szintén fontos és értékes szegmensei Kovács Lajos munkásságának. És van életműve ismert részének olyan aspektusa is, amely nem a műfaji minősítésekben, nem a közlések számában vagy az egyes publikációk terjedelmében mérhető: ez pedig a tanár, az iskolaigazgató, a tehetséggondozó, a táborszervező, a kiállításokat szakszerűen megnyitó, az emberi és a szakmai minőséget képviselő, a szakmailag sokoldalú Kovács Lajos. A Bombitz Attila és Dankó József szerkesztette, 2019-ben megjelent, több mint három tucat, a barátai, kollégái, író- és szerkesztőtársai, tanítványai által jegyzett írást és rengeteg fényképet tartalmazó *Kovács Lajos emlékkönyv* mutatja meg ezt a Kovács Lajost a nagyközönségnek, sajnos múlt időben, de az emlékezés, a betű által szellemi örökségként hagyva munkásságának ezeket a vonatkozásait is az utókorra. Elég, ha ebben a vonatkozásban Simai Mihály összegző gondolatait idézzük:

„Vegyünk tehát egy remek formában lévő Karinthy Frigyet, adjunk hozzá egy Tinódi Lantos Sebestyént, tegyünk mellé egy minden gyermekiben (huncutságban és ábrándvilágban egyaránt) abszolút jártas ifjúsági író, s egy, tőle elválaszthatatlan, a vele utazó-táborozó-hancúrozó-focizó-szórakozó-alkotó gyerekcsapattal együtt-utazó-táborozó-hancúrozó-szórakozó-alkotó és mégis mindenre figyelő, mindent-mindenkit kézbentartó tanárembert (...)! Aztán vegyünk még egy filozófust, aki bármikor képes átváltozni a leggyakorlatiasabb emberré is, hogy aztán visszaváltozzon, vagy irodalomszervezővé, a Kincskereső külső munkatársává, szerkesztővé, a tehetségekből a maximumot kiimádkozó atyai-jóbaráti mentorrá alakuljon át. (...)

Mert, feleim, hozzá kell még képzelnetek azt a szellemi szikrazáport, aminek sziporkáiban poénokra, bonmot-kra, aforizma-atomokra bontva szertesét szórta a meg-nem-írt humoreszkjeit, glosszáit, tárcáit, novelláit tanári és szerkesztőségi szobákban, szegedi, esztergomi, kecskeméti Kincskereső-táborokban. Lajos ebben a nem-maradandó műfajban is nagyot tudott alkotni.” (Simai Mihály: *Kovács Lajosról lehetetlen írni*. In: *Kovács Lajos emlékkönyv*. Szerk. Bombitz Attila és Dankó József. Dorog Város Önkormányzata, 2019, 54.)

És itt érkeztünk meg ahhoz a befogadástörténeti fordulóponthoz, hogy megszületett az igény, Bombitz Attila részéről a kezdeményezés, a szakma, a család, a barátok és a kollégák

részéről pedig a szándék és az együttműködés Kovács Lajos életművének az egységben látására, az életműkiadásra, egyben az addig ismeretlen művek közkinccsé tételére. Ennek a szerző váratlan halála miatti összegző szándék mellett az is a magyarázata, hogy Kovács Lajos – bár verseivel és elbeszéléseivel egyaránt jelen volt az 1970-es évek irodalmi életében – sem költőként, sem íróként nem jutott el önálló kötetig, aminek az okait az irodalomtörténetesek feladata lesz feltárni. Tény, hogy „a kilencvenes évektől verset ritkán publikál, legtöbbjük kéziratban és elektronikus formában maradt ránk. Három nagyobb »verseskönyv« rekonstruálható a költői hagyatékból. (...) Verseihez hasonlóan elbeszélései sem állnak össze kötétté, mellyel megmérgethethné magát pályatársai hasonló kaliberű megjelenéseivel. Ennek ellenére prózai stílusgyakorlatait később is folytatja (...). A kilencvenes évek elején a regény műfajához fordul, családja származásának és a maga eszmélkedésének történetét tervezi megírni. Az évtizedeken át hordott családragényből életében egy fejezet jelenik meg *Megteremtjük a nagyapám-képet* címmel” (Bombitz Attila: *A látható és a láthatatlan. Kovács Lajos pályaképe és irodalmi hagyatéka*, Forrás, 2019/11., 40–44., itt: 42.)

Ennek az életműkiadói vállalkozásnak az első mozzanata, előhangja volt a *Kovács Lajos emlékkönyv* megjelenése. Irodalmi hagyatékának feldolgozása a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Karán folyamatban van. A filológiai munkacsoport három reprezentatív és műfajcentrikus kötetben, a szegedi JATEPress Kiadó gondozásában jelenteti meg az életmű legfontosabb darabjait. A tervek szerint az első kötet verseit, elbeszéléseit és egy el nem készült regényének a fejezeteit tartalmazza, a második gyermekmeséket és kamasztörténeteket foglal magába, míg a harmadik a legszerteágazóbb: tanulmányok, kritikák, esszék olvashatók Dorogon alkotókról, Komárom-Esztergom megyei könyvekről, felnőtt és gyermekirodalmi alkotásokról, az érdeklődésre számot tartó irodalmi, kulturális folyamatokról stb. A megjelenés anyagi támogatása példamutató: önzetlen civil, alapítványi és városvezetői összefogások segítik Kovács Lajos szellemi hagyatékának a megőrzését.